

Yazarlar, yaptıkları incelemelerin sonucunda 2021 yılında Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi'nin 20. Cildinin 77. Sayısında yayımlanan "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeylerinin Annelerinin Empati Becerileri İle İlişkisi" isimli makalelerindeki birtakım veriler ile yayımlanan başka bir makalelerinin verilerinde örtüşme olduğunu tespit etmişlerdir. Bu nedenle adı geçen makalenin Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi'nden geri çekilmesini talep etmişlerdir.

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİNİN ANNELERİNİN EMPATİ BECERİLERİ İLE İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN PRE-SCHOOL CHILDREN' SOCIAL SKILL LEVELS AND THEIR MOTHER'S EMPATHY SKILLS

Rana Nur ATMACA¹-Gülümser GÜLTEKİN AKDUMAN²-Merve ŞEPİTÇİ SARIBAŞ³

Öz

Bu araştırma, çocukların sosyal becerileri üzerinde yaş ve cinsiyet; annelerin empatik becerileri üzerinde yaş, öğrenim düzeyi ve çalışma durumu gibi değişkenlerin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi ve çocukların sosyal becerileri ile annelerin empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma, Şanlıurfa ili Suruç ilçesindeki resmi bağımsız anaokulları ile resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına giden 103 çocuk ve annesi ile sürdürülmüştür. Çalışmada veri toplama araçları olarak; anneler ve çocuklar hakkındaki demografik bilgileri elde edebilmek için "Kişisel Bilgi Formu"; çocukların sosyal beceri düzeylerini ortaya koyabilmek için "Sosyal Beceri Ölçeği" ve annelerin empatik becerilerini ölçmek için "Empatik Beceri Ölçeği" kullanılmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanması sonucunda elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Analizlerde, kategori sayısına göre bağımsız örneklem için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile t testi kullanılmıştır. Analizler sonucunda ortaya çıkan anlamlı farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını tespit edebilmek için Tukey HSD testi kullanılmıştır. Çocukların sosyal becerileri ile annelerin empati becerileri arasındaki ilişki ise korelasyon analizi ile test edilmiştir. Araştırma sonucunda, çocuğun sosyal beceri düzeyinin yaşına ve cinsiyetine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ($p < 0,05$); annelerin empati düzeylerinde ise yaşlarının, öğrenim durumlarının ve çalışma durumlarının anlamlı bir farklılığa yol açmadığı ($p > 0,05$) görülmüştür. Yine araştırma sonucunda, çocukların sosyal becerileri ile annelerinin empati becerileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p > 0,05$).

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, sosyal beceri, empati becerileri

Abstract

This research was conducted to examine whether variables such as age and gender make a significant difference on children's social skills; and variables such as age, education level and working status make a significant difference on empathic skills of mothers. It also examines the relationship between children's social skills and mothers' empathic skills. For this purpose, the research was carried out with mothers and their 103 children attending the kindergartens of state independent kindergartens and state primary schools in Suruç district of Şanlıurfa province. To collect data for the study; "Personal Information Form" was used to obtain demographic information about mothers and children; "Social Skills Scale" to reveal social skill levels of children and "Empathic Skill Scale" to measure empathic skills of mothers. The data were analyzed with the SPSS package program. One-Way Analysis of Variance (ANOVA) and t-test were used for independent samples according to the number of categories in the analyzes. Tukey HSD test was used to determine which groups caused the significant differences that emerged as a result of the analysis. The relationship between social skills of children and empathy skills of mothers was tested with correlation analysis. As a result of the research, it was found that the social skill level of the child showed a statistically significant difference according to their age and gender ($p < 0,05$); it was observed that the age, educational status and working status of the mothers did not cause a significant difference ($p > 0,05$) in empathy levels. As a result of the study, it was found that there was no significant relationship between children's social skills and their mothers' empathy skills ($p > 0,05$).

Keywords: Preschool period, social skills, empathy skills

¹ Okul Öncesi Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Seniha Belgin İlkokulu, Konya, rananurbksk@gmail.com, Orcid:0000-0001-7896-2419

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, gulumser@gazi.edu.tr, Orcid:0000-0003-2965-7017

³ Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, m.sptc@hotmail.com, Orcid:0000-0001-6969-7203

*Bu makale ilk yazarın yüksek lisans tez çalışmasından uyarlanmıştır. Şanlıurfa valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 26292541-602.04.01-E.446418 sayılı yazısı ile uygulama izni alınmıştır.

1. GİRİŞ

Sosyal beceri kazanımı, sosyal gelişimin en önemli kavramlarından biridir. Bir bireyin mutlu, huzurlu, sağlıklı ve başarılı olması isteniliyorsa, sosyal becerilerin kişiye çocukken kazandırılması gerekir. Sosyal becerilerin kazanılmasında erken çocukluk döneminin kritik bir dönem arz ettiği göz önüne alındığında, okul öncesi eğitimin ne kadar gerekli ve önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır (Erbay, 2008, s. 22).

Okul öncesi dönemde temelleri atılan ve geliştirilen “sosyal beceriler”, çocukların çevreye uyum sağlamaları ve sağlıklı iletişim yollarını kullanarak çatışmaları çözme becerilerini kazanmalarıyla ilişkilidir. Sosyal beceriler, bir çocuğun başka çocuklara karşı sergilemiş olduğu davranışları da kapsamaktadır. İyi ilişkiler kurabilme, uygun sosyal davranış için grup normlarını dikkate alabilme, başkalarının haklarına ve duygularına saygı gösterebilme gibi sosyal becerilerin kazanılmasını gerektiren bu davranışlar, çocuğun iletişime geçme, belli bir topluma ait olma, değer, saygı ve sevgi görme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılaması bakımından da gereklidir. Çocuğun çevresindeki kişiler ile iyi ilişkiler geliştirmesinde, sorumluluk alabilmesinde, kurallara uymasında ve haklarını kullanabilmesinde sosyal becerilerin kazanımı oldukça önemlidir. Çünkü bireyin yaşadığı toplum tarafından benimsenebilmesi, yer aldığı grubun bir üyesi olduğunun farkında olması ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi, onun sosyal becerileri kazanması ile mümkün olmaktadır (Çubukçu ve Gültekin, 2006). Sosyal becerilerin erken yaşlarda kazanılması ise hayat boyunca oluşturulacak olan ilişkilerin ve sağlanacak uyumun temelini oluşturması bakımından ayrı bir öneme sahiptir (İkesako ve Miyamoto, 2015, s. 9; Lynch ve Simpson, 2010, s. 3).

Yaşamın ilk yıllarında çocuklar, yakın çevrelerindeki kişilerin davranışlarını taklit ederek öğrenmektedirler (Cartledge ve Milbur, 1992, s. 73). İnsan gelişimi fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimin yer aldığı bir bütündür ve bu gelişimin temelleri ailede atılmaktadır. Aile, çocukların gelişimi bakımından ele alındığında diğer çevresel etmenlerin önünde yer alan birincil faktör olarak görülmektedir. Ailenin çocuğun gelişimindeki etkisinin, özellikle erken çocukluk döneminde daha çok olduğu ifade edilmektedir (Kandır ve Alpan, 2008, s. 34). Bu bağlamda, çocukların sosyal beceri gelişimleri başta ebeveynleri olmak üzere yakın çevrelerinde bulunan öğretmenleri ve akranları tarafından desteklenmektedir. Çocukların sosyal becerileri kazanabilmelerinde sadece ebeveynler değil, cinsiyet, yaş gibi bireysel özellikler, parçalanmış veya tam bir ailede bulunma, ailedeki diğer bireyler ile olan ilişkiler, ebeveyn davranışları ve tutumları, sosyal-duygusal destek, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ebeveynin yaşı ve çalışma durumu, bebeklik döneminde güvenli bağlanmanın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi gibi faktörlerde etkili görülmektedir (Brodski ve Hembrough, 2007; Trunzo, 2006, s. 17; Velderman ve diğ., 2006, s. 470). Örneğin, çocukların cinsiyeti ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen ve kızların sosyal becerilerinin erkeklerin sosyal becerilerine göre daha ileride olduğunu ortaya koymuş (Mercurio, 2003; Park ve Cheah, 2005) ya da çocuğun yaşı ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen ve yaşın artması ile birlikte sosyal becerilerin de arttığı sonucuna ulaşmış araştırmaları (Laffey-Ardley ve Thorpe, 2006; Larsson, Bergman, Earles ve Rydelius, 2004; Tanrıöğen, 2014) görmek mümkündür. Sosyal becerileri gelişmeyen ve dolayısıyla kabul edilebilir sosyal davranışı gösteremeyen çocukların, genellikle bu sosyal davranışları hiç öğrenmedikleri düşünülmektedir. Bu düşünceye göre, çocuklara sosyal beceri eğitimi verilirken sosyal becerilerin kazanılabilmesini etkileyen etmenler de dikkate alınarak sosyal davranışlarla ilgili farklı seçeneklerin, değişik davranış biçimlerinin sunulması ve bunların sonuçlarını görme fırsatının sağlanması gerekmektedir (Bilbay, Çetin ve Kaymak, 2001).

Erken çocukluk döneminde sosyal davranışların kazandırılmasında ebeveynlere, özellikle de annelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Her annenin çocuk yetiştirme tutumu

farklı olmaktadır. Annenin çocuk yetiştirirken çocuklarına karşı demokratik tutum sergilemesi, onlarla sıcak iletişim kurması, çocuğun kararlarına saygı duyması ve çocuğu anlamaya çalışması oldukça önemlidir. Anne çocuğunu yetiştirirken ne kadar çok empati kurup çocuğunu anlamaya çalışırsa, çocuk da o kadar annesini rol model alacak ve empati becerilerini geliştirecektir. Annenin çocuğa ve başkalarına empati göstermesi, çocuğun olumlu yönde sosyal davranışlar kazanmasına ve empati becerilerini geliştirmesine yardım edebilmektedir (Ünal, 2007). Hem empati gösterilerek hem de empati kurarak yetişen çocuk karşısındakini daha iyi anlayabilmekte, hem kendisinin hem de çevresinin beklenti ve isteklerinin farkında olabilmektedir. Bu durum, çocuğun çevresindeki kişiler ile sağlıklı ilişkiler kurmasını ve sosyal olarak da gelişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, çocuğun sosyal davranışlarını kazanabilmesinde annelerin empati becerilerinin önemli bir etkisinin olacağı düşünülmektedir.

Psikanaliz ve deneysel psikanaliz alanlarında farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan empati kavramı, 19. ve 20. yüzyıl başlarına kadar “içini hissetme” olarak ifade edilmiştir. İlerleyen zamanlarda ise empatinin biyolojik yönü üzerinde durulmuş ve “Bir kişi karşısındakini nasıl anlar? Nasıl karşısındakiyle aynı hisseder?” sorularına cevap aranmıştır. Araştırmalar sonucunda, insan beyninin duygusal ifadelerle tepki verebilecek bir yapıda olduğu ve empatinin tepki olarak ortaya konabileceğine ulaşılmıştır. Yani, duyguların hissedilmesi, anlaşılması ve duygulara uygun tepkilerin verilmesi insan beyninin empati kurduğunu göstermektedir (Gürüz ve Temel Eğinli, 2014, s. 30). İnsanın hayatı diğer insanlarla olan iletişimine bağlı olarak sürmektedir. Sevgi, saygı, hoşgörü, anlama ve anlaşılmanın temelinde, karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek, hissedebilmek ve kendimizi onun yerine koyabilmek bulunmaktadır. Bu durum sağlanabildiğinde ilişkiler devam edebilmekte, huzur ve mutluluk artabilmektedir. Sevgi, saygı ve anlayışın olabilmesi için insanlarda olması gereken en önemli becerilerden biri de empatidir. Empati eksikliği gerginlik, çatışma ve problemi de beraberinde getirmektedir. Empatik düşünemeyen insan çevresinin farkında olabilmekte, çevresinde bulunan kişilere hassas ve duyarlı davranabilmektedir. Yine empati becerileri gelişmiş kişiler hem kendi haklarını hem de başkalarının haklarını bilmekte ve bu hakların getirilerine saygı duymaktadırlar. Empati becerilerinin varlığının çatışma ve problem çözmenin yanı sıra, sosyal duyarlılık ve toplumsal uzlaşmayı da sağladığı görülmektedir (Arslan, 2016, s. 52). Empati düzeyi yüksek olan kişilerin prososyal davranışa da yatkın oldukları düşünülmektedir (Eisenberg ve Miller, 1987). Bunun yanı sıra empati; zorbalığın, antisosyal ve saldırgan davranışların azaltılmasına da yardımcı olmaktadır (Endresen ve Olweus, 2001; Loudin, Loukas ve Robinson, 2003). Bu sebeple, özellikle yaşamın ilk yıllarında, çocukların örnek aldığı annelerin empati becerilerine sahip olmalarının ve empatik davranışları çocuklarına göstermelerinin, çocuklarının da bu becerileri kazanıp sosyalleşmesinde önemli etkileri olabilir.

Araştırmacılar çalışmalarının sonucunda, annelerin çocuk yetiştirme uygulamaları ile çocuklarda empati duyguları, anlayış ve sosyal davranış gelişimi arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda: Başkalarına karşı gösterilen davranışlarda nazik olunması gerektiğinin sebep ve sonuçlarını konuşan annelerin bu davranışlarının, çocukların empati ve sosyalliğe yönelik davranışları sergilenmesinde yönlendirici olduğu (Clarke, 1984; Kohn, 1991); çocuklara cevap vermeye istekli ve ceza verici olmayan annelerin çocuklarının bilişsel empati ve sosyal davranışlarda daha başarılı çocuklar oldukları (Eisenberg, Lennon ve Roth, 1983); çocuklara başkalarını üzdüğünde veya incittiğinde sergilediği davranışın zararları konusunda açıklamaların yapılmasının, tavsiyelerde bulunulmasının ve davranışın düzeltilmesi ile ilgili önerilerin verilmesinin gerektiği (Kohn, 1991); anne-babaların çocuklarına ve diğer insanlara karşı empatik ve özenli davranmalarının, örnek olarak çocuklarının da sosyalliğe yönelik davranışlarını ve yaklaşımlarını belirlediği (Kohn, 1991; McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991); ailelerin çocuklarının duygu ve problemleriyle ilgili onlarla konuşmalarının ve

çocuklarını da bu konularda konuşmaları için teşvik etmelerinin çocukların empati becerilerinin gelişimiyle pozitif ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Clarke, 1984'ten aktaran Cotton, 2001).

Görüldüğü üzere çocukların kişisel özellikleri dışında, annenin kişisel özellikleri, karakteri, tutum ve davranışları, sosyo demografik özellikleri gibi birçok faktör de çocukların gelişimini etkilemektedir (Kale, Çağdaş ve Tepeli, 2013, s. 255-260). Annelerin çocuklarına gösterdikleri sevgi ve empati, çocuklarının içten denetimli ve bağımsız bir kişilik oluşturmalarını sağlamaktadır (Kandır ve Alpan, 2008). Annelerin çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlar çocukları için örnek teşkil etmektedir. Ebeveynler tarafından olumlu sosyal davranışların sergilenmesi, çocuklarının da bu davranışları öğrenmelerini sağlayacaktır. Yine aynı şekilde annelerinin empatik davranışlar sergilediğini gören çocuklar da empatik davranışları gösterme eğiliminde olacaklardır. Empati becerileri gelişen çocuklar ise sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar sergileyebilecektir.

Çocukların sosyal becerileri ile ilgili yapılan araştırmalar, genellikle sosyal beceriler ile bazı değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaya yönelik olmuştur (Chaplin, Cole ve Zahn-Waxler, 2005; Elibol Gültekin, 2008; Pekdoğan, 2016; Updegraff, McHale ve Cronter, 2001). Buna karşın literatür incelendiğinde, annelerin empatik becerileri ile çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Yine çocukların sosyal becerileri ile ilgili yapılacak olan araştırmalar, çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde etkileyecek olan müdahale programlarının hazırlanması bakımından da oldukça önemli bulgular sunmaktadır. Hem özgün olması bakımından hem de konunun önemi doğrultusunda çalışma, çocukların sosyal becerileri üzerinde yaş, cinsiyet, annelerin yaşı, öğrenim düzeyi ve çalışma durumları gibi değişkenlerin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesi ve çocukların sosyal becerileri ile annelerin empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç kapsamında:

1. “Çocuğun yaşı ile sosyal beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Çocuğun cinsiyeti ile sosyal beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Annelerin yaşı ile empatik becerileri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Annelerin öğrenim düzeyi ile empatik becerileri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Annelerin çalışma durumu ile empatik becerileri puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Annelerin empatik becerileri puan ortalamaları ile çocuklarının sosyal beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir korelasyon var mıdır?” sorularına cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

Yöntem bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri üzerinde yaş ve cinsiyet; annelerin empatik becerileri üzerinde yaş, öğrenim düzeyi ve çalışma durumu gibi değişkenlerin anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının ve çocukların sosyal becerileri ile annelerin empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma, tarama modellerinden ilişki tarama modeli özelliğine sahip betimsel bir araştırmadır. Tarama modelinde çalışmaya dâhil edilen kişi, olay ya da nesne kendi şartları etrafında incelenmeye çalışılmaktadır. İlişki tarama

modelinde ise amaç, iki ve ikiden fazla değişken arasındaki değişimin varlığını veya derecesini belirlemektir (Karasar, 2012).

2. 2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ili Suruç ilçe merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullardaki okul öncesi eğitime devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Örneklem belirlenebilmesi için gerekli olan sayılar T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Suruç İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden temin edilmiş ve çocukların toplam sayısının 1621 olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada, örneklemin belirlenmesi amacıyla kota örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kota örneklemede sınırlı bir evren, çalışmanın amacına göre belirli değişkenlere göre sınıflandırılmaktadır (Gökçe, 1988). Yine ekonomik ve pratik olması sebebiyle de tercih edilen kotalı örnekleme yönteminde örneklem grubu, hedeflenen evrenden örnekleme yapılacak kotaların (kontenjanlar) belirlenmesi ve bu kotalara göre ulaşılması kolay olan katılımcıların seçilmesi ile elde edilmektedir (Gravetter ve Forzano, 2012). Kotalı örneklemede kullanılacak toplam çocuk sayısında (N: 1621) örnekleme formülü uygulanarak ele alınabilecek en düşük örneklem büyüklüğü 91 olarak bulunmuş, örneklem sayısının tespiti sonrasında araştırmanın yapılabilmesine ilişkin Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izinler alınmış ve araştırmanın örneklemini gönüllülük esasına dayalı olarak geri dönen anketler doğrultusunda 103 çocuk ve annesi oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini oluşturan 103 çocuğun ve annelerinin kişisel bilgileri Tablo 1 ve Tablo 2' de ele alınmıştır.

Tablo 1. Çocuklara İlişkin Kişisel Veriler

Değişkenler	Grup	n	%
Yaş	48-60 ay	59	57,3
	61 ay ve üzeri	44	42,7
Cinsiyet	Kız	49	47,6
	Erkek	54	52,4

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan çocukların %57,3'ünün (n:59) 48-60 aylık; %42,7'sinin (n:44) 61 ay ve üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların %47,6'sı (n:49) kız iken, %52,4'ü (n:54) erkektir.

Tablo 2. *Annelerle İlişkin Kişisel Veriler*

Değişken	Grup	n	%
Anne Yaşı	24 yaş ve altı	10	9,7
	25-29 yaş	29	28,2
	30-34 yaş	32	31,1
	35-39 yaş	23	22,3
	40 yaş ve üstü	9	8,7
Anne Öğrenim Durumu	Okur-yazar değil	11	10,7
	İlkokul mezunu	58	56,3
	Ortaokul mezunu	13	12,6
	Lise mezunu	11	10,7
Annelerin Çalışma Durumu	Üniversite mezunu	10	9,7
	Çalışmıyor	95	92,2
	Çalışıyor	8	7,8

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya dâhil olan annelerin %9,7'sinin (n:10) 24 yaş ve altında; %28,2'sinin (n:29) 25-29 yaş arasında, %31,1'inin (n:32) 30-34 yaş arasında; %22,3'ünün (n:23) 35-39 yaş arasında ve %8,7'sinin (n:9) 40 yaş ve üstü olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil olan annelerin %10,7'si (n:11) okuryazar değil; %56,3'ü (n:58) ilkokul; %12,6'sı (n:13) ortaokul; %10,7'si (n:11) lise ve %9,7'si (n:10) üniversite mezunudur. Yine araştırmada yer alan annelerin %92,2'sinin (n:95) çalışmadığı ve %7,8'inin (n:8) ise çalıştığı belirlenmiştir.

2. 3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocukların ve annelerinin kişisel bilgilerini tespit edebilmek için “Kişisel Bilgi Formu”, annelerin empatik becerilerini belirlemek için “Empati Beceri Ölçeği” ve çocukların sosyal becerilerini belirlemek için “Sosyal Beceri Ölçeği” kullanılmıştır.

2. 3. 1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, çocukların ve annelerinin kişisel bilgilerini ortaya koyabilmek için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form çocuğun cinsiyeti, yaşı, annenin yaşı, öğrenim durumu ve çalışma durumu bilgilerinin öğrenilmesine yönelik soruları içermektedir.

2. 3. 2. Sosyal Beceri Ölçeği

Ölçek çocukların sosyal beceri seviyelerinin ortaya konulabilmesi amacıyla Ömeroğlu, Büyükoztürk ve Aydoğan tarafından 2012 yılında geliştirilmiş ve Türkiye’de norm çalışması yapılarak Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED) olarak kullanılmıştır. Bu ölçek başlangıç, akademik destek, arkadaşlık ve duygularını yönetme becerileri olmak üzere dört beceriyi temsil eden alt boyutlardan meydana gelmektedir. Bu boyutlarda yer alan maddeler çocukların davranışları dikkate alınarak ebeveynler veya öğretmenler tarafından doldurulabilmektedir. Dört alt boyuta bakılacak olursa, başlangıç becerileri boyutu; çocukların kolay bir şekilde öğrenebildikleri ve davranışlarıyla sergileyebildikleri, ayrıca ileri düzey sosyal becerilerin kazanılması için gerekli olan temel becerileri içeren maddelerden

oluşmaktadır. Akademik destek becerileri boyutunda; çocukların akademik becerilerini destekleyen ve ilköğretime geçişte uyumlarını kolaylaştıracak beceriler yer almaktadır. Arkadaşlık becerileri boyutunda; çocukların akranları ile ilişkilerinde sağlıklı ve olumlu yaşanmışlıklarını geliştiren beceriler, duygularını yönetme becerilerinde ise çocukların duygularını tanıma ve düzenleme becerileri bulunmaktadır (Ömeroğlu, Büyüköztürk ve Aydoğan, 2012).

OSBED'in 3-6 yaş grubunda 3306 çocuğun annesi ve babasından toplanan formlardan elde edilen Cronbach alfa katsayıları üç yaş grubu için .85 ile .95; dört yaş grubu için .85 ile .95; 5 yaş grubu için .82 ile .95; norm örneklemin tümü için ölçeğe ait alfa katsayısı ise .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin 3-6 yaş arasındaki 3324 çocuğun öğretmen formundan elde edilen veriler doğrultusunda Cronbach alfa katsayıları üç yaş çocukları için .88 ve .96; dört yaş çocukları için .90 ve .97; beş yaş çocukları için .88 ve .96; örneklemin bütünü için ise alfa katsayısı .96 olarak ortaya çıkmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Alpha güvenirlik katsayıları ise .88-.92 aralığında bulunmuştur. Çocukların sosyal gelişim becerilerinden aldıkları puanlar yüzdelik norm dilimlerine göre incelenmekte ve yorumlanmaktadır. Eğer çocuğun becerileri %25'ten düşük, yani 0-45 puan arasındaysa, çocuğun akran gruplarına göre sosyal becerilerinin oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çocuğun ölçek sonucunda ortaya çıkan becerileri %25- %50 arasındaysa, yani 46-50 puan arasındaysa, çocuğun sosyal gelişiminin akranlarına göre daha yavaş olduğu ve bu becerilerin izlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Beceri puanları %50-%75 arasındaysa, yani 51-54 puan arasında ise, çocuğun sosyal gelişiminin akranlarına göre biraz yavaş olduğu ve çocuğa eğitim verilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Son olarak puanlar %75 ve üzeri, yani 55 puan ve üzeri ise çocuğun sosyal becerilerinin normal seyrettiği düşünülmektedir (Ömeroğlu, Büyüköztürk ve Aydoğan, 2012).

2. 3. 3. Empati Beceri Ölçeği

Ölçek Dökmen tarafından 1988 yılında kişilerin empati becerilerinin seviyesini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçekte toplam altı problem yer almaktadır. Her problemin altında kendisi ile ilişkili olan 12 empatik tepki bulunmaktadır. Her bir tepki Likert tipi ölçek görünümündedir. Bütün problem cümlelerinin altında uygulayıcıların güvenirliğini ve dikkatini ölçmek için "0" puanı temsil eden bir tane ilgisiz cümle konulmuştur. Puanlamada, araştırmaya katılan kişilerin her bir problem altından seçtikleri dört cümleden, yani toplam 24 cümleden aldıkları puanlar dikkate alınmaktadır. Uygulama sonrasında alınan toplam puanların düşük olması empati becerilerinin düşük olduğunu; yüksek olması ise empati becerilerinin yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılırken, ölçek üç hafta arayla 80 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar dâhilinde $r=.91$ olarak bulunmuştur. Öncelikle 16 kişi dikkat kontrol puanını elde edemediği için güvenirlik katsayısı 64 olarak hesaplanmıştır. Daha sonra ölçek 14 kişilik iki gruba da uygulanmış ve birinci grubun üyelerinin 7. ve 10. basamakları tercih ettikleri, ikinci gruptaki üyelerin ise 2. ve 8. basamakları tercih ettikleri görülmüştür. Bu analizler sonucunda 1. ve 2. grubun empatik beceri puanları arasında anlamlı bir farklılığın meydana geldiği ortaya çıkmıştır ($t=6.77$, $sd=26$, $P<001$). Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Alpha güvenirlik katsayıları ise .87-.90 aralığında bulunmuştur (Dökmen, 1988).

2. 4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın sürdürülmesi hususunda Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra ilçe genelinde resmi okullarda görev yapan öğretmenler, okul öncesi çocukları ve çocukların anneleri ile iletişime geçilmiş ve gönüllü olan çocuklara, annelerine ve öğretmenlerine ölçme araçları uygulanmıştır. Bu doğrultuda çocuklar ve anneleri ile ilgili bilgileri elde edebilmek için hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve çocukların sosyal beceri düzeylerini ortaya koymak amacıyla kullanılan "Sosyal Beceri Ölçeği" çocukların öğretmenlerine; annelerin empati becerilerini belirlemek için kullanılan "Empati Beceri Ölçeği" ise annelere dağıtılmıştır. Anketlerin dağıtılmasının ardından gönüllülük esasına dayalı olarak geriye dönen 103 tam anket uygunluğu tespit edilerek istatistiksel analiz için değerlendirilmeye alınmıştır.

2. 5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine geçilmeden önce veri setinde kayıp ve uç değer incelemesi yapılmıştır. Kayıp değere rastlanmamasına karşın normalliği bozabilecek bazı uç değerlerin olduğu görülmüştür. Normalliği bozabilecek uç değerler kendilerine yakın olan değerlere dâhil edilmiş ve normal olmayan değerlerin analizlerde yaratabileceği olumsuz etkiler ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca örneklemin 103 çocuk ve annesinden meydana gelmesi sebebiyle normallik varsayımının incelenmesinde Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmış ve dağılıma ait basıklık ve çarpıklık değerleri de incelenmiştir.

Çarpıklık ve basıklık değerlerine ait bilgilere Tablo 3'de yer verilmiştir.

Tablo 3. Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişkenler	n	Çarpıklık	Basıklık
Empati Becerisi	103	-0,525	-0,262
Başlangıç Becerileri	103	-0,995	1,424
Akademik Destek Becerileri	103	-0,569	0,269
Arkadaşlık Becerileri	103	-0,506	-0,088
Duygularını Yönetme Becerileri	103	-0,214	-0,106

Tablo 3'de de görüldüğü üzere, değişkenlere ait çarpıklık ve basıklık değerleri -2 - +2 arasında yer almaktadır. Bu sebeple değişkenlerin normal dağıldığını söylemek mümkündür (George ve Mallery, 2003).

Bu çalışmada, veri toplama araçlarının uygulanması sonucunda elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Çocukların sosyal becerilerinin yaşlarına ve cinsiyetlerine göre; annelerin empatik becerilerinin çalışma durumlarına göre anlamlı farklılaşım farkılaşmadığı t testi, annelerin empatik becerilerinin yaşlarına ve öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılaşım farkılaşmadığı ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile tespit edilmiştir. Analizler sonucunda ortaya çıkan anlamlı farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını tespit edebilmek için Tukey HSD testi kullanılmıştır. Çocukların sosyal becerileri ile annelerin empatik becerileri arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde demografik özellikler ile annelerin empati becerileri ve çocukların sosyal becerileri arasındaki anlamlılık düzeyi incelenmiş ve tablo haline getirilerek yorumlanmıştır.

Son olarak da çocukların sosyal becerileri ile annelerinin empatik becerileri arasındaki korelasyon tablosuna yer verilmiştir.

Analize ait bulgulara Tablo 4-9 arasında yer verilmiştir.

3. 1. Çocukların Sosyal Becerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde çocukların yaşlarının ve cinsiyetlerinin sosyal becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirip getirmediği incelenmiş, tablo haline getirilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 4. Çocukların Yaşlarına Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlar

Grup	Çocuk Yaş	n	$\bar{X}$	S	t	p
Başlangıç Becerileri	48-60 ay	59	48,01	9,88	-1,242	0,217
	61 ay ve üzeri	44	50,27	7,97		
Akademik Destek Becerileri	48-60 ay	59	45,31	9,14	-1,844	0,068
	61 ay ve üzeri	44	48,39	7,26		
Arkadaşlık Becerileri	48-60 ay	59	50,90	8,74	-2,123	0,036*
	61 ay ve üzeri	44	54,43	7,81		
Duyguları Yönetme Becerileri	48-60 ay	59	39,56	9,41	-2,405	0,018*
	61 ay ve üzeri	44	43,75	7,78		
Toplam	48-60 ay	59	183,78	4,10	-2,215	0,029*
	61 ay ve üzeri	44	196,86	4,06		

p<0,05*

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların yaşlarına göre sosyal beceri alt boyutlarından arkadaşlık becerileri ($t=-2,123$ $p<0,05$), duyguları yönetme becerileri ($t=-2,405$ $p<0,05$) ve sosyal beceri toplam puanlarının ($t=-2,215$ $p<0,05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Buna göre 61 ay ve üzeri çocukların arkadaşlık becerileri ($\bar{X}= 54,43$), duyguları yönetme becerileri ($\bar{X}= 43,75$) ve sosyal beceri toplam puanlarının ($\bar{X}= 196,86$) 48-60 ay arasındaki çocukların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Sosyal Beceri Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlar

Grup	Çocuk Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	t	p
Başlangıç Becerileri	Kız	49	49,67	8,24	0,731	0,466
	Erkek	54	48,35	9,92		
Akademik Destek Becerileri	Kız	49	47,96	7,39	1,534	0,128
	Erkek	54	45,41	9,27		
Arkadaşlık Becerileri	Kız	49	53,55	8,35	1,305	0,195
	Erkek	54	51,37	8,57		
Duyguları Yönetme Becerileri	Kız	49	43,65	8,95	2,554	0,012*
	Erkek	54	39,26	8,50		
Toplam	Kız	49	194,86	28,32	1,774	0,079
	Erkek	54	184,39	31,17		

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların cinsiyetlerinin; sosyal beceri alt boyutlarından duyguları yönetme becerilerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu ortaya çıkmıştır (t=2,554 p<0,05). Buna göre kız çocukların duyguları yönetme becerileri puanlarının ($\bar{X}$ = 43,65) erkek çocukların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

3. 2. Annelerin Empatik Becerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde annelerin yaşlarının, öğrenim durumlarının ve çalışma durumlarının empati becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirip getirmediği incelenmiş, tablo haline getirilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 6. Annelerin Yaşlarına Göre Empati Beceri Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlar

Grup	Anne Yaş	n	$\bar{X}$	S	sd	f	p
Empati Beceri Puanları	24 yaş ve altı	10	134,70	24,51	4	0,669	0,615
	25-29 yaş	29	122,97	21,91			
	30-34 yaş	32	125,50	20,37			
	35-39 yaş	23	125,00	16,37			
	40 yaş ve üstü	9	123,44	14,76			
	Toplam		103	125,39	19,91		

Tablo 6 incelendiğinde, yapılan varyans analizi sonuçları, annelerin yaşlarının empati beceri puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir (F(4-98)=0,669, p>0,05).

Tablo 7. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Empati Beceri Ölçeğinden Elde ettikleri Puanlar

Grup	Anne Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	S	sd	f	p
Empati Beceri Puanları	Okur-yazar değil	11	121,73	13,27	4	0,841	0,502
	İlkokul mezunu	58	126,69	20,17			
	Ortaokul mezunu	13	122,15	14,59			
	Lise mezunu	11	119,27	22,64			
	Üniversite mezunu	10	132,80	26,78			
	Toplam	103	125,39	19,91			

Tablo 7 incelendiğinde, yapılan varyans analizi sonuçları annelerin öğrenim durumunun empati beceri puanları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını göstermektedir ($F_{(4-98)}=0,841, p>0,05$).

Tablo 8. Annelerin Çalışma Durumlarına Göre Empati Beceri Ölçeğinden Elde ettikleri Puanlar

Grup	Annenin Çalışma Durumu	n	$\bar{X}$	S	t	p
Empati Beceri Puanları	Çalışmıyor	95	124,92	19,08	-0,829	0,104
	Çalışıyor	8	131,00	29,10		

Tablo 8 incelendiğinde, yapılan t testi sonuçları annelerin çalışma durumunun empati beceri puanları üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığını göstermektedir ($t=-0,829, p>0,05$).

3. 3. Çocukların Sosyal Becerileri ile Annelerin Empatik Becerileri Arasındaki Korelasyon Bulguları ve Yorum

Tablo 9. Çocukların Sosyal Becerileri ile Annelerin Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Testi Sonuçları

	Çocukların Sosyal Beceri Puanları				
	Başlangıç Becerileri	Akademik Destek Becerileri	Arkadaşlık Becerileri	Duyguları Yönetme Becerileri	TOPLAM
r	-0,135	-0,046	0,054	0,103	-0,008
p	0,175	0,645	0,586	0,302	0,936
N	103	103	103	103	103
r^2	0,018	0,002	0,002	0,010	0,006

Tablo 9 incelendiğinde, annelerin empati beceri puanları ile çocukların sosyal beceri alt boyutlarından başlangıç becerileri arasındaki ilişki $r=-0,135$; akademik destek becerileri boyutu arasındaki ilişki $r=-0,046$; arkadaşlık becerileri boyutu arasındaki ilişki $r=0,054$; duyguları yönetme boyutu arasındaki ilişki $r=0,103$ ve toplam puan arasındaki ilişki $r=-0,008$ olarak belirlenmiştir. Çocukların sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile annelerinin empati beceri ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonucunda, çocukların yaşlarına göre sosyal beceri alt boyutlarından arkadaşlık becerileri, duyguları yönetme becerileri ve sosyal becerilerinin anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür ($p<0,05$). Puan ortalamalarına bakıldığında; tüm alt boyutların puanlarında ve toplam puanlarda; 61 ay ve üzeri çocukların puan ortalamalarının 48-60 ay arasındaki çocuklardan yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların okul öncesi dönemde sosyal becerileri kazanması oldukça önemlidir. Sosyal becerilerin gelişimi, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi de etkilemektedir. Sosyal beceriler, çevreye uyum sağlamayla birlikte artmaktadır. Araştırma sonucunda görüldüğü gibi, çocuğun yaşının artması ile birlikte sosyal becerileri de gelişmektedir. Yaşın artması ile birlikte çocuklar çevreyi daha iyi tanımaya başlamakta, farklı deneyimler yaşamakta, çevreye uyum sağlamakta, yeni beceriler kazanmakta ve sosyal becerilerini geliştirmektedirler. Literatüre bakıldığında Acun Kapkıran, Bora İvendi ve Adak (2006) çalışmamızın bulguları ile paralel bir şekilde, araştırmaları sonucunda, çocuğun sosyal beceri gelişimiyle yaşı arasında anlamlı bir farkın olduğunu ortaya koymuşlar ve çocukların yaşlarının artmasıyla sosyal beceri puanlarının da arttığını vurgulamışlardır. Yine Deniz (2019) araştırması sonucunda, 66-72 aylık çocukların sosyal beceri puanlarının 60-65 aylık çocuklardan daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Araştırmanın sonucunda, çocukların cinsiyetlerinin sosyal beceri alt boyutlarından duyguları yönetme becerilerinde anlamlı bir farklılık yarattığı ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Puan ortalamaları incelendiğinde; tüm alt boyut puanlarında ve toplam puanlarda; kız çocukların puan ortalamalarının erkek çocukların puan ortalamalarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Geleneksel aile yapılarında ebeveynlerin kız ve erkek çocuk yetiştirme tutumlarında farklılıklar gözlenmektedir. Ebeveynler çocuklarını yetiştirirken genellikle kız çocuklarının daha sakin, ağırbaşlı ve uyumlu, erkek çocuklarının ise daha özgür ve kuralsız olmalarını destekler nitelikte yetiştirmektedir. Bu yetiştirme tarzı kız çocuklarının daha çok kurallara uyan ve buldukları ortama uyum sağlayan taraf olmalarına, erkek çocuklarının ise daha bağımsız ve başına buyruk olmalarına sebep olabilmektedir. Bu durum da kız çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin daha gelişmiş olmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca kız çocukların etkileşim ve iletişimlerinin erkek çocuklara göre daha yapıcı olması da kızların sosyal becerilerini yükselttiği söylenebilir (Yılmaz, 2020). Yine kız çocuklarının cinsiyet rolleri gereği daha fazla sosyal etkinlik gerektiren faaliyetlerde yer aldığı ve bu durumun da sosyal becerilerini artırdığı söylenebilir (Yılmaz, 2020). Nitekim Karoğlu (2016) ve Seven (2006) araştırmaları sonucunda cinsiyet rolleri ve sosyal beceriler arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Literatüre bakıldığında birçok araştırma kız çocukların sosyal becerilerinin erkek çocuklara göre daha ileri düzeyde olduğunu ortaya koymuştur (Bierhoff, 2002; Deniz, 2019; Eğin Işık, 2019; Elibol Gültekin, 2008; Tatlı, 2014; Yener Öztürk, 2014). Bu araştırmalardan bir kaçına örnek verilecek olursa, Tutkun (2012) yaptığı araştırma sonucunda, çocukların cinsiyetinin sosyal beceri gelişimi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaptığı araştırmada, okul öncesinden 10. sınıfa kadar neredeyse tüm sınıflarda kız öğrencilerin sosyal becerilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Eğercioğlu (2008) da araştırmasında, kız çocuklarının sosyal becerilerinin erkek çocuklara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda çocukların sosyal beceri boyutlarıyla cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Özdemir, 2012; Yaşar Ekici, 2013). Yaşar Ekici (2015), kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha yüksek puanlar almasına karşın, cinsiyetin çocuğun sosyal beceri gelişiminde anlamlı bir farklılık yaratmadığını bulmuştur. Bu sonuç ise çocukların sosyal becerilerinde cinsiyet faktöründen bağımsız olarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının etkili olabileceğini akla getirmektedir.

Yapılan varyans analizi sonuçları, annelerin empati beceri puanlarının yaşlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir ($p>0,05$). Empati

becerileri her yaşta kazanılabilmektedir fakat bu becerilerin kazanılmasında erken çocukluk yılları kritik bir dönemi teşkil etmektedir. Empati becerilerinin kazanılmasında yaştan ziyade öğrenilen empati davranışları etkili olmaktadır. Uçmaz Halıcıoğlu (2004), Özcan (2002) ve Koçer Çiftçi (2000) da yaptıkları araştırmalar sonucunda, araştırma bulgularımızı destekler nitelikte, yaşın annelerin empati becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymuşlardır. Buna karşın literatüre bakıldığında anne yaşının empati becerileri üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğunu ortaya çıkarmış çalışmaları da görmek mümkündür. Sayın (2010) araştırmasında, empati becerileri ile annenin yaşı arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum annenin yaşı kaç olursa olsun çevresinde empatik becerileri gelişmiş kişilerin olması ve empatik becerileri model olarak davranışlarına yansıtılmalarıyla açıklanabilir.

Araştırmanın bulguları, annelerin empati beceri puanlarının öğrenim durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir ($p>0,05$). Buna karşın puan ortalamaları incelendiğinde, üniversite mezunu olan annelerin empati puan ortalamalarının öğrenim düzeyi kendilerinden düşük olan annelerin empati puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Empati becerilerini eğitim seviyesinden çok yaşamın ilk yıllarında öğrenilen empati davranışlarının şekillendirdiği, bu sebeple öğrenim durumunun annelerin empati becerileri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı düşünülmektedir. Ateş (2019) yaptığı araştırma sonucunda, annenin öğrenim düzeyinin, empati becerilerini de kapsayan duygusal okuryazarlık toplam puanlarında anlamlı bir farklılığa yol açmadığını ortaya koymuştur. Ünal (2003) da benzer şekilde araştırması sonucunda, annelerin eğitim düzeylerinin empati becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ortaya çıkarmıştır. Buna karşın öğrenim düzeyi ile empati becerileri arasında anlamlı farklılığın olduğunu ortaya koymuş çalışmalar da bulunmaktadır (Karadayı, 1992; Özcan, 2002; Uçmaz Halıcıoğlu, 2004).

Araştırmanın sonucunda, annelerin empati beceri puanlarının çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Buna karşın puan ortalamalarına bakıldığında, çalışan annelerin empati puan ortalamalarının çalışmayanlardan yüksek olduğu görülmektedir. Literatüre bakıldığında araştırmamızın bulguları ile paralellik gösteren çalışmaları görmek mümkündür. Ateş (2019) araştırması sonucunda ebeveynlerin çalışma durumunun empati becerilerini de kapsayan duygusal okuryazarlıklarında anlamlı bir farklılık meydana getirmediğini bulgulamıştır. Buna karşın çalışmamızın bulgularından farklı olarak anne çalışma durumunun annenin empatik becerileri üzerinde anlamlı farklılıklara yol açtığını gösteren çalışmalarda bulunmaktadır (Özcan, 2002; Uçmaz Halıcıoğlu, 2004).

Araştırmanın sonucunda, çocukların sosyal beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile annelerinin empati becerileri ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır ($p>0,05$). Gelişimsel bakış açısına göre, okul öncesi dönem çocukları benmerkezci olmaları sebebiyle durumlara başkalarının gözünden bakamamaktadırlar (Karahana, 2007). Bu sebeple okul öncesi dönemdeki çocukların empatik becerileri eğitimle geliştirilememektedir. Ridley, Vaughn ve Wittman (1982)'da bu görüşü destekler nitelikte 3,5-5 yaş arası çocuklar ile yaptıkları araştırmalarında, 6 yaşın altında olan çocukların benmerkezci düşünmeleri sebebiyle empatik becerinin eğitimle gelişmeyeceği sonucuna ulaşmışlardır. Fakat yeni araştırmalar sonucunda çocukların empatik becerilerinin okul öncesi dönemde gelişebileceği ortaya koyulmuş ve okul öncesi dönemi çocuklarının empati becerilerini öğrenirken görsel uyaranlardan daha çok etkilendikleri ya da bu becerileri taklit etme yoluyla öğrendikleri daha iyi öğrendikleri ortaya çıkmıştır (Karahana, 2007). Annelerin empatik becerileri sözlü yoldan direkt olarak öğretmeye çalışmaları, yani didaktik bir dil kullanmaları annelerin empatik becerileri ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin ortaya

çıkmasına sebep olmuş olabilir. Araştırmamızın sonuçları ile benzer şekilde Gunindi (2008)'nin gerçekleştirdiği araştırmanın sonucunda da, annelerin empatik beceri ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların sosyal uyum ve beceri toplam ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Oğuz (2006) araştırması sonucunda, çocukların sosyal becerilerini etkileyebilecek olan bakış açısı alma becerileri ile annelerin empatik beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin önemli olmadığını bulgulamıştır. Sarıyüce Körükçü (2004) de araştırması sonucunda, çocukların sosyal becerilerini etkileyebilecek olan özsaygı puanları ile annelerinin empatik beceri düzeyi arasındaki farkın anlamlı olmadığını ortaya koymuştur. Literatüre bakıldığında, bu çalışmalara karşın, doğrudan sosyal becerilerle ilgili olmasa da, çocukların sosyal becerilerini şekillendirebilecek beceriler ile annelerin empati becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuş araştırmalar da bulunmaktadır. Ateş (2019)'in yaptığı araştırmanın sonucunda, çocukların sosyal beceri toplam puanları ve ebeveynlerinin empati becerilerini de içeren duygusal okuryazarlık toplam puanları arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde zayıf bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yakupoğulları (2018) araştırması sonucunda, annelerin ve babaların empatik ve sempatik eğilimlerinin arttıkça çocukların da saygı, dürüstlük, sorumluluk, işbirliği, arkadaşlık ve paylaşım puanlarında artış yaşandığını ortaya koymuştur. Yine Kurbet (2010) araştırması sonucunda, annelerin empati becerilerinin çocuklarının duygu düzenleme becerilerini anlamlı derecede etkilediğini ortaya koymuştur.

4. 1. Öneriler

- Araştırmanın sonucunda, çocuğun yaşının artması ile birlikte sosyal becerilerinde de artış meydana geldiği görülmüştür. Küçük yaş grubundaki çocukların sosyal becerilerinin geliştirilebilmesi adına ebeveynler çocuklarına model olabilir ve çocuklarının sosyal becerilerini geliştirecek etkinlikler yapabilir.
- Araştırmanın sonucunda kız çocukların sosyal beceri düzeyi puanlarının erkek çocukların puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkek çocukların sosyal beceri düzeylerini artırabilmek adına ebeveynler, çocukları ile sosyal becerileri geliştirebilecek oyunlar oynayabilir ve etkinliklerde yer alabilirler.
- Araştırmanın sonucunda annelerin empatik becerileri ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Annelerin empatik becerilere ne kadar sahip oldukları değil, empatik becerileri davranışları ile çocuklarına ne kadar sergileyebildikleri önemlidir. Bu bağlamda, annelerin empatik davranışlarını çocukları ile ilişkilerinde sergilemeleri önerilebilir.
- Araştırma okul öncesi dönem çocukları ve anneleri ile yürütülmüştür. İlgili araştırma farklı yaş gruplarına ve babalara da yapılarak karşılaştırmalar yapılabilir.
- Araştırma Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde yapılmıştır. Benzer araştırmalar farklı il ve ilçelerde yapılarak karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acun Kapıkıran, N., Bora İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 19-27.

Arslan, Y. (2016). Kim daha iyi empati kuruyor. Empati üzerine mikro bir sosyolojik araştırma. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6, 2-1.

Ateş, S. (2019). 60-66 ay okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sosyal beceri düzeyleri ile ebeveynlerin duygusal okuryazarlığı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Bierhoff, H. W. (2002). *Prosocial Behavior*. Hove, UK: Psychology Press.
- Bilbay, A. A., Çetin, F., & Kaymak Albayrak, D. (2001). *Çocuklara sosyal beceriler*. İstanbul: Epilasyon.
- Brodeski, J., & Hembrough, M. (2007). *Improving social skill in young children. An action research project*. Degree of Master of Art in Teaching and Leadership, Saint Xavier University, Chicago.
- Cartledge, G., & Milbur, J. F. (1992). *Teaching social skills to children*. New York: Pergamon Press.
- Chaplin T. M., Cole P. M., & Zahn-Waxler C. (2005). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. *Emotion*, 5(1), 80-88.
- Clarke, P. (1984). What kind of discipline is most likely to lead to empathic behaviour in classrooms? *History and Social Science Teacher*, 19(4), 240-241.
- Cotton, K. (2001). Developing empathy in children and youth. *School Improvement Research Series*, 13, 1-18.
- Çubukçu, Z., & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig*, 37, 155-174.
- Deniz, U. H. (2019). *60 - 72 aylık çocukların sosyal becerilerinin problem çözme becerilerini yordama gücü*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayandırılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(1), 155-190.
- Eğercioğlu, N. (2008). *Akran kabulünü etkileyen faktörler: Cinsiyet, yaş ve sosyal beceriler*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- EğİN Işık, T. (2019). *Okul öncesi dönemi öğrencilerinin öğrenme stilleri ile sosyal yetkinlik ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 101, 91-119.
- Eisenberg, N., Lennon, R., & Roth, K. (1983). Prosocial development: A longitudinal study. *Developmental Psychology*, 19(6), 846-855.
- Elibol, Gültekin, S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Endresen, L. M., & Olweus, D. (2001). Self-reported empathy in Norwegian adolescents: Sex differences, age trends, and relationship to bullying. In A. C. Bohart, C. Arthur, ve D. J. Stipek (Eds.), *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school, and society*. Washington, DC: American Psychological Association
- Erbay, E. (2008). *Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Allyn & Bacon.

- Gökçe, B. (1988). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş.
- Gravetter, J. F., & Forzano, L. B. (2012). *Research methods for the behavioral sciences*. USA: Linda Schreiber-Ganster.
- Gunindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürüz, D., & Temel Eğinli, A. (2014). *İletişim becerileri*. Ankara: Nobel.
- İkesako, H., & Miyamoto, K. (2015). *Fostering social and emotional skills through families, schools and communities: Summary of international evidence and implication for Japan's educational practices and research*. Paris: OECD Publishing.
- Kahraman, H. (2007). *Empatik beceri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empatik becerilerine ve sorun davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kale, Ü., Çağdaş, A., & Tepeli, K. (2013). Anne-baba eğitim düzeyinin ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin duyguları ifade etme becerilerine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 254-262.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 33-38.
- Kapıkıran, N. A., İvrendi, A. B., & Adak, A. (2006). Okul Öncesi çocuklarında sosyal beceri: Durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27.
- Karadayı, F. (1992). Ailenin bazı sosyo-ekonomik nitelikleri, ana-baba ile ilişkiler ve ana-baba tutum algısının üniversite gençlerinin olumsuz psikolojik belirtilerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(8), 81-106.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (24. Baskı). Ankara: Nobel.
- Karoğlu, H. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Koçer Çiftçibaşı, H., & Temel, F. (2000). Suçlu ergenlerin empatik beceri düzeylerinin suçsuz ergenler ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 37-46.
- Kohn, A. (1991). Caring kids: The role of the schools. *Phi Delta Kappan*, 72(7), 496-506.
- Kurbet, H. (2010). *Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutamlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Laffey-Ardley, S., & Thorpe, K. (2006). Being opposite: Is there advantage for social competence and friendships in being an opposite-sex twin?. *Twin Research and Human Genetics*, 9(1), 131-140.
- Larsson, J. O., Bergman, L. R., Earls, F., & Rydelius, P. A. (2004). Behavioral profiles in 4-5 year-old children: Normal and pathological variants. *Child psychiatry and human development*, 35(2), 143-162.
- Loudin, J. L., Loukas A., & Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29, 430-439.

- Lynch, S. A., & Simpson, C. G. (2010). Social skills: Laying the foundation for success. *Dimensions of Early Childhood*, 38(2), 3-12.
- McDevitt, T. M., Lennon, R., & Kopriva, R. J. (1991). Adolescents' perceptions of mothers' and fathers' prosocial actions and empathic responses. *Youth and Society*, 22(3), 387-409.
- Mercurio, C.M. (2003). Guiding boys in the early years to lead healthy emotional lives. *Early Childhood Education Journal*, 30(4), 255-258.
- Oğuz, V. (2006). *Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babaların empatik becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., & Aydoğan, Y. (2012). *Okul öncesi sosyal beceri destek projesi eğitim kitapları seti: Öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Fikiria Görsel İletişim Hizmetleri. ISBN:978-605-63300-0-1.
- Özcan, C. T. (2002). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babalarının empati düzeyi ve aile işlevlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, A. D. (2012). *Bazı Değişkenler Açısından Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Becerilerinin ve Ailelerinin Ebeveynliğe Yönelik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Park, S. Y., & Cheah, C. S. L. (2005). Korean mothers' proactive socialization beliefs regarding preschoolers' social skills. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 24-34.
- Pekdoğan, S. (2016). 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1946-1965.
- Ridley, C. A., Vaughn, S. R., & Wittman, S. K. (1982). Developing empathic skills: A model for preschool children. *Child Study Journal*, 12(2), 89-97.
- Sarıyüce Körükçü, Ö. (2004). *Altı yaş grubundaki çocukların özsayıgı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sayın, K. B. (2010). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin empati becerileri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seven, S. (2006). *Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrıöğen, Y. (2014). *Okul öncesi dönemi çocukların yaşadıkları sosyo kültürel ortamların sosyal beceri ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Tatlı, S. (2014). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların anne babalarıyla ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Tutkun, C. (2012). *60-72 aylık çocukların sosyal becerilerinin anne ve öğretmen değerlendirmelerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Trunzo, A. C. (2006). Engagement parenting skills, and parent-child relations as mediators of the relationship between parental self-efficacy and treatment outcomes for children with conduct problems. Ph. D. Theses, University of Pittsburgh, Pensilvanya.
- Uçmaz Halıcioğlu, İ. (2004). *Annelerin empati beceri düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Updegraff, K. A., McHale, S. M. & Crouter, A.C. (2001). Parents involvement in adolescent peer relationships: A comparison of mothers and fathers roles. *Journal of Marriage and Family*, 63, 655-668.
- Ünal, F. (2003). *Empatik iletişim eğitiminin okulöncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, F. (2007). *Çocuklarda empati gelişimi: Çocuklarda empati gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi*. *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 134-148.
- Velderman, M. K., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., Van Ijzendoorn, M. H., Mangelsdorf, S. C. & Zevalking, J.(2006). Preventing preschool externalizing behavior problems through video-feedback intervention infancy. *Infant Mental Health Journal*. 27(5), 466-493.
- Yakupoğulları, A. (2018). *Anaokuluna devam eden 60-72 aylık çocukların değer düzeyleri ile anne ve babalarının empati eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar Ekici, F. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlar açısından karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1-33.
- Yılmaz, M. (2020). *Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Malatya.
- Yener Öztürk, B. (2014). *Okul öncesi eğitimi alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.